

הכנסת העשרים וחמש

יוזמת : חברת הכנסת נעמה לזימי

2578/25/פ

הצעת חוק זכות ייצוג לקטין המתנגד לאשפוז פסיכיאטרי (תיקוני חקיקה), התשפ"ג–2023

1. תיקון חוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך–1960¹, במקום סעיף 13 יבוא :
- הנוער (טיפול והשגחה)
13. "מעמדו של קטין המתנגד לאשפוז פסיכיאטרי
- (א) בהליך לפי סעיף 4 לחוק טיפול בחולי נפש, בעניין קטין שאינו מסכים לאשפוזו בבית חולים, יהיה הקטין משיב.
- (ב) בהליך לפי סעיף זה ימנה בית המשפט לקטין עורך דין שייצגו, בהתאם להוראות חוק הסיוע המשפטי, התשל"ב–1972², למעט אם הקטין בחר להיות מיוצג על ידי עורך דין מטעמו.
- (ג) הסכים הקטין לאשפוז, אך האחראי עליו מתנגד לאשפוז, ימנה בית המשפט לאחראי עורך דין שייצגו, בהתאם להוראות חוק הסיוע המשפטי, התשל"ב–1972, למעט אם האחראי בחר להיות מיוצג על ידי עורך דין מטעמו; בסעיף זה, "אחראי" – כהגדרתו בסעיף 4(א) לחוק טיפול בחולי נפש."
2. תיקון חוק הסיוע המשפטי, התשל"ב–1972, בתוספת, אחרי פרט 12 יבוא :
13. לקטין או לאחראי לפי הוראות סעיף 13 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך–1960, וסעיפים 3 ו-4 לא יחולו."
3. תיקון חוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א–1991³ –
- בחולי נפש

¹ ס"ח התש"ך, עמ' 52.
² ס"ח התשל"ב, עמ' 95.

(א) בסעיף קטן (ג), במקום "אם מלאו לו חמש עשרה שנים והוא אינו מסכים להתאשפז" יבוא "אם אינו מסכים להתאשפז";

(ב) בסעיף קטן (ד), במקום "בהקדם האפשרי" יבוא "תוך 48 שעות", במקום הסיפה החל במילים "מלאו לקטין חמש עשרה שנים" יבוא "העובד הסוציאלי האמור יביא את עניינו של הקטין להכרעת בית המשפט תוך 48 שעות";

(ג) בסעיף קטן (ז), במקום "קטין שמלאו לו חמש עשרה שנים" יבוא "הקטין";

(2) בסעיף 5(ד), במקום "שהאחראי עליו הסכים" יבוא "שהקטין והאחראי עליו הסכימו" הסיפה החל במילים "ואם מלאו לקטין" – תימחק.

(3) בסעיף 29א, במקום סעיף קטן (ד) יבוא:

"(ד) בדיון בפני ועדה פסיכיאטרית לילדים ולנוער, כאמור בסעיף 24א, אחראי הקטין יהיה זכאי להיות מיוצג בדיון על ידי עורך דין שנתמנה לתת שירות משפטי לפי הוראות חוק הסיוע המשפטי, התשל"ב-1972, כל אימת שהקטין עצמו הסכים לאשפוז."

ד ב ר י ה ס ב ר

הצעת החוק נועדה לעגן את זכותם של ילדים ובני נוער להתנגד לאשפוז פסיכיאטרי, בכל גיל. כמו כן מוצע לעגן את זכותו של כל קטין המתנגד לאשפוז פסיכיאטרי לייצוג משפטי עצמאי, מקצועי ומותאם לילדים ובני נוער, וזאת בכל גיל.

על פי נתוני שנתון המועצה לשלום הילד, מדי שנה מאושפזים בישראל 1,159 ילדים באשפוזים פסיכיאטריים, מתוכם 355 ילדים מאושפזים בכפייה (מתוכם 227 בני נוער מעל גיל 15 ו-128 ילדים מתחת לגיל 15) (נתוני שנתון המועצה לשלום הילד 2015, עמ' 320).

כיום, זכותו של קטין להתנגד לאשפוז פסיכיאטרי ולקבל ייצוג משפטי עצמאי בהליכים אלו נתונה רק לילדים מעל גיל 15 (בהתאם לסעיף 13 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960) (להלן – חוק הנוער) ורק במסגרת ההליכים המתקיימים בפני בית המשפט לנוער.

בכך מפלה הדין הקיים ילדים מתחת לגיל 15 וילדים (בכל גיל) שעניינם נדון בפני ועדה פסיכיאטרית לילד ונוער ופוגע בזכותם להליך הוגן, לנגישות לצדק ולהשתתפות בתהליכי קבלת החלטות בעניינם.

ההסדר הנורמטיבי הקיים בנוגע לאשפוז פסיכיאטרי של קטינים מעוגן בשילוב של הוראות בחוק הנוער ובחוק לטיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991 (להלן – חוק טיפול בחולי נפש) והוא לוקה בחוסר קוהרנטיות, כפילות, סרבול, מעלה קשיי יישום רבים, ורבים קראו לאורך השנים לשינויו. (ר' ענ"א (ח"י) 10329-06-09 פלונית נ' מדינת ישראל (ניתן ביום 12.07.09); ראזיק חואלד ואלכסנדר גרינשפון, "החוק לטיפול בחולי נפש בישראל: התפתחותו עד עתה, והצעות לעתיד", 35 רפואה ומשפט (2006) 100, 107; דו"ח מבקר המדינה 63 לשנת 2012, בעמ' 857, 913, 915; יורם צ. צדיק, "לתת אוטונומיה ופרטיות לבני-נוער בטיפול נפשי", 28 רפואה ומשפט 2003, עמ' 145).

כיום, כאמור, הדין הקיים מפלה קטינים (ביחס למבוגרים) בהליכי אשפוז פסיכיאטרי בכפייה במספר

³ ס"ח התשנ"א, עמ' 58.

היבטים מרכזיים :

העילות לאשפוז פסיכיאטרי של קטינים מעוגנות בהסדר משולב שבין הוראות חוק הנוער והוראות חוק טיפול בחולי נפש, התשנ"א-1991.

העילות לאשפוז פסיכיאטרי של קטינים בחוק הנוער רחבות מאלה הנוגעות לאשפוז בגירים והן מאפשרות פרישת רשת הגנה מיוחדת על קטינים, תוך אפשרות לשלול חירות ולכפות טיפול גם על מי שאינם חולים במחלת נפש, אלא סובלים מהפרעה נפשית קשה.

סעיפים 10 ו-12 לחוק טיפול בחולי נפש מעגנים את זכותו של בגיר, המתנגד לאשפוז פסיכיאטרי, להגיש ערר לוועדה פסיכיאטרית מחוזית על החלטת פסיכיאטר מחוזי לאשפוז בכפייה ולהיות מיוצג בפניה. הוועדה הפסיכיאטרית המחוזית מהווה גורם בקרה על החלטת הגורמים המטפלים, והיא מחויבת לדון בערר החולה תוך 5 ימים. על החלטת הוועדה פסיכיאטרית ניתן להגיש ערעור לבית המשפט המחוזי תוך 45 ימים.

לקטינים לא מוקנית זכות מקבילה לסרב לאשפוז פסיכיאטרי, להיות מיוצגים בפני ועדות פסיכיאטריות לילד ונוער או לערער על החלטות הוועדה בעניינם.

בעניינם של קטינים מעל גיל 15, המתנגדים לאשפוז פסיכיאטרי, נקבע אומנם בסעיף 4 לחוק טיפול בחולי נפש כי עניינם יובא בפני בית המשפט לנוער, אולם לא נקצב פרק זמן מקסימלי לכך, כפי שנקבע אצל בגירים. כמו כן, ההסדר האמור אינו חל ביחס לקטינים מתחת לגיל 15, המתנגדים לאשפוז.

סעיף 29 לחוק טיפול בחולי נפש מעגן את זכותו של חולה בגיר להיות מיוצג על ידי עורך דין בדיון בפני ועדה פסיכיאטרית ובדיון בערעור על החלטותיה. סעיף קטן (ד) שולל את זכות הייצוג האמורה מקטינים שעניינם נדון בפני ועדה פסיכיאטרית לילד ולנוער.

אם כן, ההסדר המשפטי הקיים מרחיב מחד גיסא את עילות האשפוז בכפייה של קטינים ומאידך גיסא מצמצם את זכותם של ילדים ובני נוער להליך הוגן ואת נגישותם לצדק בהליכים אלו, בהשוואה לבגירים. אשפוז בכפייה הוא צעד קיצוני מבחינת השלכתו על מכלול זכויותיו של הקטין – זכותו לחירות ולשלמות הגוף, זכותו לפנאי, לחינוך, לקשר עם בני משפחתו ועוד. כך למשל, האשפוז מבודד את הקטין מבני המשפחה, ממסגרות החינוך ומסביבתו החברתית. על כן, לצד ההיבטים הטיפוליים, הרפואיים ומצילי החיים של האשפוז הפסיכיאטרי ידועות גם השלכותיו השליליות על חירויות הילד, על כבודו ועל זכותו לאוטונומיה על גופו. כמו כן, צעד זה הוא בעל השלכות של ממש על דימויו העצמי של הילד, על שיוכו החברתי, על חשיפתו הסביבתית, על קשריו עם הסובבים אותו, על עתידו, על תפקודו היומיומי ועל מידת אמונתו במערכת, והוא משאיר סטיגמה חברתית ומערכתית.

על רקע זה מתחזקת החשיבות בשיתוף הילד בתהליך קבלת ההחלטות בעניינו ובהקפדה על כללי הליך הוגן בסיסיים, לרבות זכותו של קטין להיות מיוצג באופן עצמאי בהליכים אלו.

לסיכום, הצעת החוק הנוכחית נועדה לתקן את ההפליה הקיימת בין קטינים ובין בגירים בהליכי אשפוז פסיכיאטרי בכפייה, לקדם את זכותם של קטינים להשתתף ולהשפיע על תהליכי קבלות החלטות הרוח גורל בעניינם ואת זכותם להליך הוגן ולנגישות לצדק, ונועדה לצמצם אשפוזים פסיכיאטריים של קטינים שלא לצורך ולקדם את מימוש ממחויבויותיה של ישראל במישור הבין-לאומי.

הצעת חוק זהה הונחה על שולחן הכנסת העשרים וארבע על ידי חברת הכנסת קטי קטרין שטרית (פ/24/2214).

הצעת החוק זהה לפ/24/2214 ולפיכך לא נבדקה מחדש על ידי הלשכה המשפטית של הכנסת.

הוגשה ליו"ר הכנסת והסגנים
והונחה על שולחן הכנסת ביום
ו' באדר התשפ"ג (27.02.2023)